

Երկրէ երկիր իր ժողովուրդին հետ. այս է խորագիրը ժողովածուին առաջին մասին (էջ 1-105), ուր կը գծուի համապատկերը հայ գաղթաշխարհի՝ ճամբորդի տպաւորութիւններով. ընդամենը 25 կտոր, մեծ մասով գրի առնուած 1932ին եւ 1948ին. բոլորն ալ նախապէս հրատարակուած: Յայտուն եւ աշխոյժ կտորներ են, ի թարմութեամբ եւ կորովով:

Ուսումնասիրութիւնները կը կազմեն երկրորդ փունջ մը (էջ 107-184), ուր կը ցոյց Շ.ի վերլուծական եւ համադրական գրական կարողութիւնը. ինք կտոր ընդամենը, որոնցմէ երկարագոյնները Յանուն լեզուի անկախութեան եւ Արեւմտահայ մամուլին զարգացումը պիտի մնան ամէնէն հետաքրքրականները:

Գրական էջերը (185-395) կ'ամփոփեն նախ արձակներու ժողովածու մը. ապա բուն Օրեր եւ Ժամեր բաժինը (էջ 286 - 369), աւա՞ղ, կիսատ մնացած, ուր այնքան թարմութեամբ կը ներկայացնէ, կը նկարագրէ, աւելի ճիշտ՝ կը պատկերագրէ իր եւ իր սերունդին կեանքը, իր շրջանի մարդիկը, խմբագիրները, գրագէտները, անոնց զգացումն ու ապրումը, գրական ու մանաւանդ լրագրական մթնոլորտն ու եռուդեղ Պոլսոյ մէջ, չմոռնալով մինչեւ անգամ դրաքննիչ էֆէնտիները: Այս մասին մէջ է որ կը գտնենք այլուր չհրատարակուած նորութիւններ: Կը յաջորդեն 9 քերթուածներ, եւ 4 ոտանաւոր թարգմանութիւններ:

Տումսերը 25 հատ են, էջ 397-436: Խմբագրականները 111 հատ, էջ 437 - 668:

Եւ այսքան իբր նշխար մըն է որ հիմա կը տրուի մեզի. նուիրական նշխար մը անկէ, որուն անունին սկզբնատառը աւելի խօսուն է հիմա իր գերեզմանին վրայէն, իր ժողովածուին վրայէն. (ըստ իս, այս հատորին կողքին վրայ միայն Շ. կը բաւէր. աւելորդ էր սեւագրող խորագիրը եւ ամբողջական անունը. յետոյ կարծեմ գեղնորակ գոյնը աւելի Տէրեանի կը պատշաճի՝ քան մեր Շ.ին):

Եւ ի՞նչ նշխար. բանա՞նք էջ մը.

«Աշխարհամարտ. մարդկութիւնը մէկ աչքով կը քննայ 1939 Սեպտեմբերէն ի վեր: Պատերազմ: Աշխարհածաւալ «մարտ պատերազմ»:

Աշխարհամարտ: Շանթամարտ: Գեհե-նամարտ:

Արեւոյ մեռնիմ, ա՛յ իմ բարբառ մայրենի: Որքան արու, ջրալինդ, հոսուն բառեր կը ծնիս:

Գիւսմարտ: Հսկայամարտ: Գոյամարտ:

Ու տակաւին մասերու բաժնելով կամ դունաւորելով.

Ճակատամարտ: Ծովամարտ: Օդամարտ: Սովամարտ:

Ահեղ փոթորիկ, բռնած ամբողջ աշխարհամասեր: Հրարուխ համայնակու: Թաթառ: Ժաժք: Ալեկոծութիւն տիեզերական:

Ահագնադղորդ հրանօթներ ... ականարձակ պայթուցիկներ... օդանաւեր սլաքաթուր... տիտանաթեւ... հետազօտիչ... հետապնդիչ... ուղղաձիգ. ոմբաձիգ. որսկան. հորիզոնական. անդնդասող. սաւառնաթեւ. հովանոցաձեւ. բարձրահայեաց:

Կտրիճներ օդայած, օդասլաց, օդավար կամ օդաչորջիկ... օդաչուններ. օդատորմիդներ. օդարշաւներ:

Ռումբեր պայթուցիկ, ումբեր հրձիգ. խորտակիչ. ծխարձակ. բոցավառ:

Կազարգել յիմակ. անկարգել. անցարդել. օդապարիկ լուսարձակ. հրթիռներ գոյնդդոյն, լուսատու...»:

Պատերազմական գրականութիւն. որուն իբրեւ եզրակացութիւն կը յիշատակուին Ալիշանէն, Բագրատունիէն, Նարայէ-յէն ահագնադղորդ բառերու կուտակումներ, պատերազմական աղմուկ ու դնդին նկարագրող տողեր, գրուած այն շրջանին՝ երբ պատերազմը կը կատարուէր նետով, նիզակով ու պարսատիկով:

Ու տակաւին որքան ոսկի էջեր աւագի նման ցանուած թերթերու անկիւնները,

ուր կը մնան թաքուն, այս հատորին լոյս տեսնելէն վերջն ալ:

Կատարելապէս տիրացած մեր լեզուին գաղտնիքներուն, ճաշակն ու գիւրութիւնը ունէր նորահնար բառերով եւ գիւտաւոր բարդութիւններով թարգմանել Կերոպա-կան արդի բացատրութիւնները: Շատ օգտակար գործ մը պիտի ըլլար՝ եթէ մէկը աշխատանքի լծուէր այս ուղղութեամբ, Շ.ի բառարանը վերակազմէր:

Լսած եմ թէ հայերէն ասութիւններու բառարան մը կամ հաւաքածոյ մըն ալ ունէր. հաւանօրէն ան ալ տակաւին կը մնայ իր թղթածրարներուն մէջ, բարեբախտաբար գուրգուրոտ ձեռքերու մէջ:

Շնորհալին Ա. Բ. Գ.ի վրայ փոքրիկ ոտանաւորներ ունի. մէկուն վերնագիրն է « Խրատ ուսումնականաց մանկանց ի դիմաց այբբենից տառից ոտանաւոր տաղիւ չափոյ ». ու գիտէ՞ք թէ ինչ գըրած է Շ.ին գիմաց: Ե տառն է որ կը խօսի.

Դու իմաստնոց լեր հետեւող,
Որք առ իմաստըն փափաքող
Մինչեւ ի մահ եղեն ձգնող:

Շնորհալիէն 800 տարի վերջ յայտնուեցաւ այդ Շ.:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԵՂԻՇԵԻ ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ. Հրատարակեց՝ Ե. Տէր Մինասեան: Լաքալազմ, մեծ ուրա-ծալ, էջ 226: Երեւան, 1957: Գին՝ կազմով 16 ո. 50 կ.:

Եղիշէի ընտիր եւ գիտական հրատարակութիւնը կ'ունենանք վերջապէս, կատարուած ձեռագիրներու խղճամիտ բաղդատութեամբ:

Սկիզբը խղճամիտ ուսումնասիրութեան մը մէջ մեզի կը տրուի նախ Եղիշէի տպա-

գրութեանց ցանկը: Այս ցանկին համա-ձայն՝ հնագոյնը ՌՄԺԳ (1764) ին Կ. Պո-լիս կատարուած է: Ասկէ վերջ վը ներկա-յացուին եօթը ուրիշ հրատարակութիւն-ներ, իրենց բնագիրներուն աւելի կամ նը-ւազ արժէքաւոր ըլլալուն համար: Իսկ այն տպագիրները որոնք մասնաւոր ար-ժէք մը չեն ներկայացներ իբր բնագիր՝ հոս չեն ցուցակագրուած, այլ կը ներկա-յացուին հատորին վերջը, ընդհանուր մա-տենագիտութեան մէջ:

Այս տպագրութեան համար գործած-ուած են 17 ձեռագիրներ ՀՍՍՌ պետական ձեռագրատան: Ասոնց հնագոյնն է թիւ 1890 (1687), գրուած 1174ին Դաւիթ կրօ-նաւորէ, ի Կոչալանք: Երկրորդը՝ թիւ 1888 (1685), գրեալ 1207ին: Երրորդը՝ թիւ 4809 (1003), գրեալ 1310ին: Մնա-ցեալները 16 եւ 17րդ դարու ձեռագիր-ներ, վերջի երկուքն ալ 18րդ դարու սկիզ-բէն: Այս ձեռագիրները բաժնուած են ի-րենց բնագրական յատկութեանց պատճա-ռաւ՝ երեք խումբերու:

Տէր-Մինասեան կը յիշէ նաեւ ուրիշ ձեռագիրներ: Ս. Ղազարի 1660էն ընտիր օրինակը, ինչպէս նաեւ 1664էն օրինակը: Կը յիշուին ուրիշ ձեռագիրներ ալ, որոնց մէջ մին 1130էն, Բաղէշի Ամրտօլու վանքը կը գտնուէր, եւ հատ մըն ալ Արմաշու վանքը՝ 1671էն: Երկու հատ ալ կը յիշուի Սաղէմի մեր վանքը, թիւ 308 (1616ին գը-րեալ), եւ թիւ 310՝ (1649ին գրեալ): Ե-րեւանի 1381 թուականէն օրինակ մը Խարբերդ, ԺԱ-ԺԲ թուականէն օրինակ մը՝ Լիմ ա-նապատ, Նոր Զուղայի հաւաքման մէջ՝ 1680էն, Կ. Պոլսոյ Աղգային Մատենադա-րանը՝ 1823էն եւն.:

Տէր-Մինասեան նկատի ունեցած է նա-եւ ՀՍՍՌ Պետական Մատենադարանի ձե-ռագիր ճառընտիրներու մէջ պահուած Ե-ղիշէի հատուածներ: Ընդամենը 28 ձա-ռընտիր:

Այսպէս խղճամիտ կերպով պատրաստ-ուած է Եղիշէի բնագիրը, մեզի տալով՝ ըստ կամս եւ ըստ հաճոյս կատարուած